

בענין מצות תשובה

(1) דברים (פרק ל')

(א) וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֵיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַפְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל לְבַבְךָ ... (ב) וְשִׁבַּת עַד יִקְנֹךְ אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ ... כָּל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם אֶתְּךָ וּבָנֶיךָ בְּכָל לְבַבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ ... (י) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְקֹנֶךָ אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹמֵר מִצְוֹתַי וְחֻקֹּתַי הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל יְקֹנֶךָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבַבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ (יא) כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לֹא נִפְלְאָתָה הִיא מִמֶּךָ וְלֹא רִחֲקָה הִיא (יב) לֹא בְּשָׂמַיִם הִיא ... (יג) וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא ... (יד) כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבְלִבְבְּךָ לַעֲשׂוֹתוֹ:

רמב"ן (דברים ל:יא)

והנכון, כי על כל התורה יאמר "כל המצוה אשר אנכי מצוך היום", אבל "המצוה הזאת" על התשובה הנוכרת, כי והשבות אל לבבך (בפ' א) ושבת עד ה' אלהיך (פ' ב) מצוה שיצוה אותנו לעשות כן.

ספר מצוות קטן (מצ' נג)

לשוב, דכתיב (דברים ל') ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ... ונמצא כל ימיו בתשוב' וצריך ודוי וקרוב, ככל הכתוב בתורת משה. ועכשיו לא נשאר לנו אלא ודוי דברים.

(2) רמב"ם (ספר המצוות מ"ע עג)

היא שצונו להתודות על העונות והחטאים שחטאנו לפני האל – ל ולאמר אותם עם התשובה ... והוא אמרו "דבר אל ב"י או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם והתודו את חטאתם אשר עשו" (במדבר ה:ז-י) ...

רמב"ם (תשובה א:א)

כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר "איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו" זה וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה

(3) קרית ספר (ריש הל' תשובה)

התשובה והודוי מצוה א' היא, שאין וידוי בלי תשובה. . . והודוי גמר התשובה. . . אפ"ה לא הוי תשובה מצוה בפני עצמה אלא עם הודוי שהוא גמר התשובה.

משך חכמה (דברים לא:ז)

ונתבונן, דשם תשובה כפי מה שמורה שמה איך נחשבת למצוה שישב מכסלו ולא יחטא עוד, הלא בלא המצ' מצוה ועומד מבלי לעבור על מצות השי"ת, וכי בשביל שעבר ושנה הותרה לו ס"ד, הנה האזהר הראשונה המונעתו מחטוא טרם שחטא היא מונעתו מחטוא גם אחרי שחטא ... אמנם מצות התשובה אשר ע"ז צריך מצ' פרטית הוא שאם חטא ועזב את חטאו מצ' להתודות ... אולם יש מצות התשובה אשר תתכן כי תתחדש רק אחרי שכבר עבר עלי' ... ובאופן הזה נקרא תשובה שיעמוד כוחות נפשו בקצה ההפכי נגד מה שעשה בחטאו ובעברו על המצ' וכן כ' ר' בריש הל' דיעות

מנחת חינוך (מצ' שסד)

אך מדברי הר"מ שכתב כאן בתחלת פ"א . . . מבואר בדבריו דאין התשובה מצות עשה, דלא כתב מצות עשה שיעשה תשובה, רק אם בא לעשות מצות עשה שיתודה בפיו, וכן נראה מלשון הרב המחבר

רמב"ם (תשובה ז:ה)

כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה ...

רמב"ם (תשובה ב:ז)

יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים

רמב"ם (כותרת להל' תשובה)

מצות עשה אחת והיא שישב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה.

ס' על התשובה (מאמר "כוחו של וידוי")

הרמב"ם לשיטתו: בהלכה, במעשה המצוה, הוא נותן את התשובה האובייקטיבית, המעשית, "כיצד מתודין וכו'". אך בכותרת, בהגדרת המצוה, הוא מטעים את החוויה הפנימית שבתשובה. . . . "שישבו החוטא מחטאו לפני ה'" ... הרמב"ם מדגיש ואומר בהלכה: "וידוי זה הוא מצות עשה". זוהי פעולת התשובה, ברם, התשובה עצמה, קיומה, הוא תנאי הכרחי לה, בלעדיו אין מצות וידוי.

(4) גמ' קידושין מט:

על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור – מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו.

רמב"ם (אישות ח:ה)

על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור הרי זו מקודשת מספק שמא הרהר תשובה בלב

פתיחה כוללת של הפמ"ג (פ"ג אות י')

ולענין קידושין הרהור בלב סגי, דתו לא מקרי רשע משהתחיל לקבל תשובה בלבו ולעזוב דרך רשע

אגרות הגרי"ד הלוי (תשובה א:א, שנת תרפ"ט)

ומבואר בזה דבתשובה איכא דין בפ"ע דמועלת על חטא להפקיע שם רשע מהגברא . . . ונראה דמלבד דין הפקעת חלות שם רשע מהגברא ע"י תשובה, דתשובה עצמה ג"כ דבר המכפר ומעשה כפרה כשאר כפרות כיוה"כ וכדומה . . . נמצא דתשובה מלבד דינה המיוחד דמועלת על חטא להפקיע שם רשע מהגברא, היא גם מעשה כפרה בפ"ע כשאר כפרות . . . והנה בנוגע לדין אם וידוי מעכב או לא, נראה דחלוק הכשר הגברא של תשובה מהכפרה של תשובה, דלענין הדין שתשובה מועלת להפקיע שם רשע מהגברא, בזה וידוי אינו מעכב כלל ודין זה תלוי רק אם עשה תשובה או לא, וע"כ מבואר בקידושין דאם הרהר תשובה בלבו הוי צדיק. משא"כ לענין הדין דתשובה הויא דבר המכפר כשאר כפרות, בנוגע לזה נראה דהעיקר תלוי בוידוי, דמעשה כפרה הוא הוידוי והוא המכפר, כמו שמצינו לדבי וידוי כה"ג דהויא כפרת דברים (יומא דף ל"ו), ונראה דה"ה לגבי וידוי של תשובה, וע"כ כל זמן שלא התודה עדיין לא נשלמה כפרתו.

הגהות רעק"א (אה"ע ח:ח)

סי' ל"א ע"מ שאני צדיק. נ"ב ואם אמר ע"מ שאני צדיק גמור. ע"י תשובת קול אלי' סי' ב' :

משנת יוסף (או"ח ח"ב סי' י')

וגם לדבריו ניתן להאמר כנ"ל, דלהיות צדיק די בהרהור תשובה. אבל אם התנה ע"מ שאני צדיק גמור" אז עכ"פ צריך גם וידוי. דגם אם נאמר שמי ששב יכול להקרא צדיק גמור, אפילו לפני שנתכפר, אבל לפחות תשובתו צריכה להיות כהלכה עם וידוי, אשר זהו חלק מהמצוה.